

УДК 378: 37.013.83

Т. І. Шансковакандидат педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри педагогіки, психології та управління
навчальними закладами ЖДУ імені Івана
Франка**Трансформація управління системою професійної підготовки
фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти
України**

У статті висвітлено напрямки реформування соціально-гуманітарної сфери держави відповідно до освітніх, соціокультурних та соціально-економічних процесів, що відбуваються в країні; охарактеризовано шляхи розвитку системи другої вищої освіти в Україні відповідно до вимог законодавства щодо реформування системи вищої освіти та професійної підготовки фахівця гуманітарного профілю.

В умовах трансформації економіки і з підвищенням ролі новітніх технологій у всіх сферах життя суспільства сучасні системи освіти стають досить динамічними. Освіта, що відповідає потребам суспільства та ринку праці, відіграє потужну роль у гуманітарному розвитку, оскільки дозволяє сформувати у кожній людині здатність швидко адаптуватися до сучасних соціально-економічних реалій та забезпечувати собі належну якість життя. Вища освіта має базуватися на наукових дослідженнях, інноваціях, має набути розвитку практика реалізації міждисциплінарних та міжгалузевих програм наукових досліджень.

Соціально-гуманітарна сфера дедалі більше перетворюється у стратегічно важливий чинник розвитку держави, проникаючи в усі інші суспільні сфери. Тому кадрова політика соціально-гуманітарного напрямку має враховувати особливості сучасних *освітніх, соціокультурних та соціально-економічних* процесів і відповідно вирішувати такі основні завдання, а саме: в *освітній* сфері: формування через фахівців соціогуманітарної сфери гуманістичної спрямованості професійної підготовки кадрів; підготовка висококваліфікованих, творчих особистостей, які мають можливість опанувати нові передові знання та використовувати їх на благо суспільства; створення належних умов для нарощування освітнього потенціалу України, забезпечення широкого доступу талановитої молоді до нових знань незалежно від місця проживання, майнового та фінансового стану; створення умов для виявлення та реалізації духовного багатства особистості, її соціально-професійної активності; утвердження змісту й структури освіти, технологій навчання, які формуватимуть в особистості здатність самостійного пошуку істини, вироблення й аргументоване відстоювання власної позиції, думки; утвердження стратегічного пріоритету реформування вітчизняної науки;

підготовка менеджерів соціально-гуманітарного спрямування, обізнаних на основних тенденціях суспільного розвитку, здатних вирішувати стратегічні завдання.

У *соціокультурній сфері* необхідне: активне входження України у світовий культурний та освітній простір; реалізація державної мовної політики на основі норм міжнародного права, Європейської хартії регіональних мов та мов національних меншин; державний захист національної культурної індустрії (книговидання, кінематографія, мистецтво); інтеграція української культури у глобальні культурні процеси; відродження духовних цінностей українського народу, захист та примноження його культурних здобутків; збереження та актуалізація національної культурної спадщини; формування толерантного суспільства, утвердження свободи совісті та віросповідання; державний захист національної культурної індустрії (книговидання, кінематографія, мистецтво).

З метою підвищення якості підготовки фахівця гуманітарного профілю у *соціально-економічній сфері* країни необхідні наступні нововведення: істотне збільшення кількості бюджетних місць у державних вищих навчальних закладах; здійснення соціального моніторингу, який передбачає системний аналіз процесів соціогуманітарної сфери, вирішення її суперечностей, посилення соціальної захищеності її працівників; створення єдиного державного банку потреби у фахівцях соціально-гуманітарної сфери; створення аналітичних груп для аналізу стану та розробки нормативно-правового забезпечення розвитку соціально-гуманітарної сфери центру та регіонів України, їх кадрове забезпечення; реалізація принципу нульового оподаткування освітніх, навчально-виховних і науково-дослідних закладів; підвищення ефективності використання та адаптації зарубіжного досвіду управління соціально-гуманітарною сферою, її кадровим потенціалом.

Спеціалісти гуманітарного профілю нової формації повинні стати носіями культурних цінностей інформаційного суспільства. Друга вища освіта гуманітарного профілю повинна виводити професійні знання, вміння та навички, здобуті у процесі першої вищої освіти, у більш широку галузь людинознавства, психології, педагогіки, соціальної педагогіки.

Освіта дорослих як складна система має свою внутрішню соціальну сутність та свої специфічні форми управління. Національне розуміння концепції навчання впродовж життя в Україні знаходиться на стадії формування. Попередником концепції навчання впродовж життя в Україні можна вважати післядипломну освіту, яка склалась в 1996-2010 роках з сукупності галузевих систем додаткової освіти, підвищення кваліфікації та гіпертрофовано розвиненої системи перепідготовки (здобуття другої вищої освіти з скороченим терміном навчання). Спільною ознакою різних видів післядипломної освіти є формалізованість: ВНЗ повинні отримувати ліцензії на всі ці види діяльності, а випускники здобувають документ про освіту державного зразка.

Держава мотивує навчальні заклади до реалізації досить тривалих програм з вагомим фундаментальним компонентом та здобуттям випускниками документа про освіту державного зразка, а роботодавці зацікавлені у коротких та дуже коротких тренінгових програмах, які спрямовані на формування конкретних практичних компетентностей працівників і реалізуються, переважно, за межами традиційних ВНЗ, що обумовлює незначну участь бізнесу у фінансуванні програм LLL в університетах.

Наразі все частіше використовуються терміни "навчання впродовж життя", "навчання протягом життя" або "освіта протягом усього життя", що повинно охопити не тільки традиційну для України післядипломну освіту, але й низку порівняно нових видів освітньої діяльності. До них можна віднести: неформальну та інформальну освіту, у тому числі механізми їх формального визнання; бізнес-освіту; навчання не для цілей професійної діяльності, навчання осіб "третього віку"; широкий спектр програм формальної та неформальної дистанційної освіти тощо.

При цьому слід урахувати, що різноманітні нестационарні форми здобуття вищої освіти в Україні (заочне, вечірнє, дистанційне навчання, екстернат) досі не включаються до національного розуміння концепції навчання впродовж життя.

Різницю між видами післядипломної освіти можна визначити в розрізі їх обов'язковості та фінансування. Періодичне (один раз на п'ять років) професійне вдосконалення державних службовців, вчителів та лікарів у форматі підвищення кваліфікації є обов'язковим і фінансується державою. Більш того, функціонують цілі монопольні системи регіональних та міжрегіональних інституцій підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Натомість, перепідготовка практично повністю здійснюється за ініціативою та за рахунок самих осіб, що навчаються, і спрямована на оволодіння новим фахом для започаткування або продовження кар'єри за професією, що не відповідає раніше здобутій освіті. Варто зазначити, що за попередні 15 років перепідготовка стала успішною формою діяльності багатьох вищих навчальних закладів, а також спеціалізованих інституцій післядипломної освіти.

Післядипломна освіта в Україні має досить фрагментарне законодавче забезпечення, що створює можливості для певної автономії провайдерів цієї діяльності. У Законі України "Про вищу освіту" (як зразка 2002, так і зразка 2014 років) наведені лише загальні означення традиційних видів післядипломної освіти. Так, у 2002 році МОН розробив проект Положення про післядипломну освіту, а надалі (до 2014 року) було запропоновано кілька версій проекту Закону України "Про післядипломну освіту", які так і не були ухвалені. Однією з причин неуспіху законотворчих зусиль став опір ВНЗ, які не вітали обмеження їх академічної автономії.

Висновки і пропозиції. Насиченість та швидкий темп сучасного суспільного життя в Україні впливає також і на всю систему освіти загалом,

так і на систему професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти зокрема. Така ситуація дає змогу спрогнозувати подальші шляхи розвитку системи другої вищої освіти в Україні, а саме:

Адаптивність системи другої вищої освіти передбачає її спрямованість на швидку адаптацію до соціальних запитів відповідно до потреб у фахівцях гуманітарного профілю. З цією метою доцільно постійно проводити моніторинг регіональних потреб у фахівцях гуманітарного профілю. У сучасних умовах важливо готувати професійно мобільного фахівця, який за необхідністю може перекваліфіковуватися або змінювати професію.

Інтегрованість у світову систему підготовки фахівців гуманітарного профілю завдяки модернізації вищої освіти України відповідно до Європейських стандартів, розширенню академічної мобільності студентів. У контексті приєднання України до Болонського процесу доцільно розширювати співпрацю в вищих навчальних закладах зарубіжних країн щодо отримання студентами спільних дипломів, зарахування кредитів за Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS). Професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти має розглядатися як розвиток українських і світових культурних цінностей, орієнтація на ідеали демократії і гуманізму, які необхідні для існування та розвитку громадянського суспільства України.

Професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти є підсистемою неперервної та вищої освіти та освіти дорослих. Тому є необхідним розробка та доповнення законодавчої бази щодо її функціонування відповідно до нових освітніх вимог. Нова редакція Закону України "Про вищу освіту" (2014 рік) визначає необхідність практичного переосмислення поняття перепідготовки. На заміну цьому виду післядипломної освіти має прийти здобуття другої вищої освіти за індивідуалізованим навчальним планом. Така практика існувала постійно, але реальної індивідуалізації навчання досі не передбачалось.

Неперервність полягає в тому, що система другої вищої освіти підсистемою освіти дорослих яка забезпечує можливості студента у подальшому професійному самовдосконаленні себе як фахівця, а також і можливості професійної підготовки за природничим чи технічним напрямом.

Чітке визначення функцій усіх організацій, що беруть участь у підвищенні кваліфікації та перепідготовці кадрів. Здійснюється поступовий перехід від теоретичної освіти, орієнтованої на оволодіння знаннями, до освіти практичної, що припускає набуття не тільки знань, а й умінь, які відповідають сучасним запитам суспільства; набувають активного використання передові технології освіти дорослих. Має набути найширшого розвитку освіта впродовж життя, яка використовує такі інструменти, як гнучкі освітні траєкторії, навчання на робочому місці, визнання набутих знань, навичок та компетенцій (незалежно від того, чи отримані вони шляхом традиційного навчання чи неформальної освіти).

Об'єднання різних джерел фінансування системи другої вищої освіти як складової освіти дорослих (державних, приватних, міжнародних фондів тощо), розроблення багатоваріантних і різнотермінових способів індивідуального кредитування, надання фінансових, податкових й інших пільг з метою стимулювання й заохочення неперервного навчання та відповідного інвестування.

Розширення системи надання соціальних пільг щодо оплати за навчання в системі другої вищої освіти педагогічним працівникам, які першу вищу освіту здобували за контрактною формою. Сьогодні в Україні студенти-заочники мають право на додаткові оплачувані відпустки тривалістю 30 календарних днів для складання випускних екзаменів та до чотирьох місяців для написання дипломної роботи. Крім того, вони мають право на певну кількість вільних від роботи днів без збереження заробітної плати (а в деяких випадках зі збереженням 50% заробітної плати). За нашими спостереженнями, заочникам далеко не завжди вдається отримати від роботодавця передбачені державою пільги.

Суттєва модернізація процесу навчання майбутніх фахівців гуманітарного профілю на всіх рівнях. Поширення новітніх технологій сприяє більшим можливостям он-лайн взаємодії між викладачами та студентами (проведення інтернет-конференцій, семінарів тощо). Здобуття другої вищої освіти доцільно впроваджувати на основі поєднання очно-дистанційної форми на основі поєднання очного навчання на сесії (10–12 днів) та дистанційної (2 – 3 місяці). Така організація навчання вимагає високоактивних навчальних методів; інформаційно-комунікаційних технологій; формування вмінь толерантно і продуктивно діяти (автономно) в різних навчальних і соціальних групах; ситуаційного і контекстного навчання; індивідуальних навчальних планів і програм; розширення джерел одержання інформації (інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет, медіаосвіта, дослідницька діяльність тощо). Впровадження таких форм дистанційного навчання як он-лайн консультації, інтернет-конференції, спілкування у скайпі сприятимуть розширенню функцій викладача не тільки як лектора, керівника семінарів і тренінгів, а також і як тьютора, що надає різноманітні освітньо-консультаційні послуги дистанційно, через мережу Інтернет.

Професійна підготовка викладачів-андрагогів. Становлення професії "андрагог" в Україні викликане необхідністю застосування сучасних технологій в освіті дорослих, складовою частиною якої є і професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти. Постає необхідність усвідомлення та реалізація викладачами практичного спрямування усіх навчальних дисциплін, формування у студентів міждисциплінарного мислення, вміння ефективно працювати з великими масивами джерел та досвіду. Тому з метою забезпечення фундаменталізації професійної підготовки андрагогів необхідним є створення інститутів і кафедр андрагогіки.

Змістовий компонент підготовки фахівців гуманітарного профілю необхідно спрямовувати на посилення міждисциплінарних зв'язків та організовувати навчальний процес відповідно до потреб економічного і соціального розвитку держави на основі впровадження результатів сучасних наукових досліджень, широкого використання вітчизняного та зарубіжного досвіду в сфері професійної підготовки та навчання дорослих.

Створення механізмів визнання попереднього навчання вимагає розробки нормативно-правової бази та механізмів визнання в системі загальної середньої, професійної і вищої освіти компетентностей і кваліфікацій, отриманих шляхом інформальної, неформальної освіти та практичної діяльності (Внесення до Законів України "Про освіту", "Про професійну освіту", "Про вищу освіту" і у відповідні підзаконні акти).

Таким чином, представлені пропозиції щодо підвищення ефективності професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в сучасних умовах, подальшого функціонування системи другої вищої освіти в Україні, шляхи впровадження концепції неперервної освіти сприятимуть активізації подальших наукових пошуків педагогічної, андрагогічної, філософської економічної проблематики щодо усвідомлення сучасного розширеного національного розуміння концепції навчання впродовж життя; формування розгорнутої пропозиції програм освіти протягом життя, які враховують тенденції розвитку економіки та ринку праці; інтеграцію формального та неформального (інформального) навчання, традиційної та дистанційної освіти, поєднання потреб кар'єрного та особистісного зростання; індивідуалізацію навчання в самому широкому розумінні цього терміну.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України "Про вищу освіту" : прийнятий 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvit>
2. Закон України "Про вищу освіту" (зі змінами та доповненнями) від 23 травня 1991 р. № 1060 – XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
3. Концепція гуманітарної освіти України. – К. : "Генеза", 1997. – 14 с.
4. Концепція гуманітарного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/koncsep.htm>
5. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 33. – 23 квіт. – С. 4-6.
6. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті Європейської інтеграції / Н. Г. Ничкало // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2008. – № 1. – С. 57-69.

Т. И. Шанскова

***Трансформация системы профессиональной переподготовки
специалистов гуманитарного профиля в условиях второго высшего
образования Украины***

В статье освещены направления реформирования социально-гуманитарной сферы государства в соответствии с образовательными, социокультурными и социально-экономическими процессами, происходящих в стране; охарактеризованы пути развития системы второго высшего образования в Украине в соответствии с требованиями законодательства по реформированию системы высшего образования и профессиональной подготовки специалиста гуманитарного профиля.

T. Shanskova

***Transformation management system training specialists humanities
under the second higher education Ukraine***

In the article the directions of reforming social and humanitarian spheres State by educational, socio-cultural and socio-economic processes taking place in the country; describes how to develop a second system of higher education in Ukraine in accordance with legislation to reform the system of higher education and professional training Humanities.